

Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije 42, br. 1 (2019).

Prvi broj 42. godišta slovenskoga arhivističkoga časopisa *Arhivi* predstavljen je nizom članaka, od kojih su šest znanstvenih radova, dva stručna rada, jedan nekrolog, tri obljetnice rođenja te četiri prikaza publikacija. Broj započinje nekrologom posvećenim Janezu Kopaču (1948.-2019.), dugogodišnjem djelatniku i ravnatelju Povijesnoga arhiva u Ljubljani (Zgodovinski arhiv Ljubljana).

Prvi članak *Rod Valentina Vodnika* ("Rodoslovlje Valentina Vodnika") autora Borisa Goleca bavi se "prvim slovenskim pjesnikom" Valentinom Vodnikom (1758.-1819.) povodom 200. obljetnice njegove smrti. Autor želi ukazati na dosad nepoznatu činjenicu da je Vodnik, kao pisac prve kratke autobiografije na slovenskom jeziku, ujedno bio začetnik slovenske rodoslovne terminologije.

Članak *Pritožbe zoper može postave na slovenskem (1850–2017)* ("Žalbe protiv policije u Sloveniji 1850.-2017.") autora Pavela Čelika pruža uvid u zakonske propise koji reguliraju funkcioniranje snaga sigurnosti na području Slovenije od kraja 18. stoljeća do danas. Nastoji odgovoriti na temeljno pitanje je li i kako je bilo moguće izraziti neslaganje s mjerama i postupcima pripadnika snaga sigurnosti prema građanima u Sloveniji te tko je i kako rješavao pritužbe građana na ponašanje policije.

U članku *Vzpostavitev katastra lastnikov piranskih solin leta 1816* ("Osni vanje katastra vlasnika piranskih solana 1816. godine") autor Marko Bonin osvrće se na povijest solarstva u Istri, poglavito u piranskom području, opisujući događaje vezane uz piranske solane nakon propasti Ilirskih pokrajina. Autor također daje kratak osvrt na dosadašnja istraživanja, pregled literature i izvora koji se odnose na solane i solarstvo na jadranskoj obali. Tekst je popraćen vrlo iscrpnim tabelarnim i grafičkim prikazima.

Rubriku *Iz arhivskih fondova i zbirki* čine četiri tematski povezana članka o fotografiji Kranja na staklu iz 1860. iz ljubljanskoga Nadbiskupskoga arhiva te jedan o arhivskom fondu koji je prinova Regionalnoga arhiva u Novoj Gorici. Prvi *Fotografija Kranja na staklu iz leta 1860 – predstavitev arhivalije, proces raziskave in zgodovinski kontekst nastanka* ("Fotografija Kranja na staklu iz godine 1860. – prezentacija arhivalije, postupak istraživanja i povijesni kontekst nastanka") autora Blaža Otrina, tematizira najstariju fotografiju u Nadbiskupskom arhivu u Ljubljani (Nadškofijski arhiv Ljubljana), koja je ujedno i najstariji fotografski prikaz Kranja. Premda je provedeno interdisciplinarno istraživanje, autora fotografije nije moguće pouzdano odrediti. Pretpostavlja se da bi njezin tvorac mogao biti Janez Puhar (Johann Pucher). Blaženka First autorica je članka *Posnetek Kranja na staklu – uvod v vedutno fotografijo na Slovenskem: Poskus atribucije svetlobne slike iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani* ("Snimka Kranja na staklu – uvod u fotografiju veduta u Sloveniji: Pokušaj atribucije svjetlosne slike iz Nadbiskupskoga arhiva u Ljubljani"). Članak se nadovezuje na prethodni, a

predstavlja analitičku i sintetičku studiju nedavno otkrivenoga arhivskoga gradiva – ukrasnu čestitku izrađenu za ljubljanskoga biskupa Jerneja Vidmara (1860.), kontekst njezina stvaranja i fotografiju Kranja uloženu u njezinu naslovnici. Osim što predstavlja najstariji fotografski snimak, svjetlosna slika na staklu kvalitetan je primjer iz ranoga eksperimentalnoga razdoblja povijesti fotografije na području Slovenije te otvara uvodno poglavlje toga fotografskoga žanra, kao i pitanje njegova autorstva, tehnike i podrijetla. *Preiskava fotografije Kranja na staklu (1860) z metodo PIXE* (“Ispitivanje fotografije Kranja na staklu 1860. primjenom PIXE metode”) naslov je članka koji potpisuju Jedert Vodopivec i Žiga Šmit, a također se tematski nadovezuje na dva prethodna. S obzirom na pretpostavku da bi se autorstvo moglo pripisati Janezu Puharu, dotična fotografija izazvala je poseban interes među istraživačima. Odlučivši je obraditi PIXE metodom, fotografiju je preuzeo Centar za konzerviranje i restauriranje Arhiva Republike Slovenije. Članak opisuje metodu rada i rezultate analize. Naredna istraživanja i postupke koje su poduzeli stručnjaci Centra za konzerviranje i restauriranje Arhiva Republike Slovenije pri vizualnoj analizi fotografije Kranja iz 1860. bilježi Lucija Planinc u članku *Vizualna preiskava fotografije župnijske crkve sv. Kancijana z delom glavnega trga v Kranju* (“Vizualna analiza fotografije župne crkve sv. Kancijana s dijelom glavnoga gradskoga trga u Kranju”). Rubrika završava člankom Jurija Rose *Arhivska dediščina “vodopivcev” v novogoriškem pokrajinskem arhivu* (“Arhivsko nasljeđe ‘vodopivaca’ u Regionalnom arhivu u Novoj Gorici”), koji tematski odudara od prethodnih, a predstavlja vrijedan arhivski fond “vodopivaca”, zapravo nasljeđe Primorskoga akademskoga zbora Vinko Vodopivec, koji je kao prinova stigao u Regionalni arhiv Nova Gorica. Zbor, nazvan po poznatom svećeniku i glazbeniku, osnovan je 1953. u Ljubljani. Okuplja studente većinom iz Primorske, ali i one iz drugih krajeva Slovenije, koji dijele svoju ljubav prema pjevanju i druženju. Društvo je postalo poznato po prepoznatljivom primorskom duhu izraženom izrazom *vodopivstvo*, kao specifičan fenomen identiteta i predstavlja otvorenost Primorske.

Rubrika *Osobne vijesti* vrlo srdačno i s mnogo zahvalnosti obilježava godine rođenja osoba koje su u velikoj mjeri zadužile slovensku arhivistiku. Navršenih je devedeset godina Eme Umek, a sedamdeset su navršile Aleksandra Serše i Ljuba Dornik Šubelj. Uz kratke biografske crtice navedena je i njihova odabrana bibliografija.

U posljednjoj rubrici *Recenzije i izvještaji o publikacijama i izložbama* predstavljene su četiri publikacije. *Vzpon in zaton Dienerspergov: Štajersko potomstvo Janeza Vajkarda Valvasorja v luči svojih genealoško-biografskih in spominskih zapisov (1278–1908)* (“Uspon i pad Dienersperga: Štajerski potomci Janeza Vajkarda Valvasora u svjetlu njegovih genealoško-biografskih zapisa i sjećanja, 1278.-1908.”) najnovija je knjiga povjesničara Borisa Goleca koju je 2017. objavio Povijesni arhiv u Ptuj. Knjiga je proširena i ažurirana verzija njegova članka pod naslovom *Trpljenje “celjskega Wertherja”, tosvetne skrbi njegovega sina in uvod*

v zaton njenega rodu, objavljenoga u časopisu *Zgodovina za vse* 2011. godine. Temelji se na rukopisu obiteljske kronike štajersko-kranjske plemićke obitelji Dienersperg, koju su u 19. stoljeću napisali Franc Ksaver barun Dienersperg (1773.-1846.) i njegov sin Anton Aleks (1820.-1889.), a otkrivena je 2008. u Zbirci rukopisa Povijesnoga arhiva u Ptuj. Zdenka Semlič Rajh upustila se u ambiciozan i hvalevrijedan podvig objavivši *Sejni zapisniki občinskega odbora Mestne občine Maribor 1853–1863 (Kritična objava arhivskih dokumentov)* (“Zapisnici sjednica mjesnoga odbora općine Maribor 1853.-1863.: Kritička objava arhivskih dokumenata”), koji čine dio zbirke pod naslovom *Gradivo za zgodovino Maribora Regionalnog arhiva u Mariboru*. Objava zapisnika logičan je nastavak dosad objavljenih izvora, jer predstavljaju izuzetno bogat i važan povijesni izvor za proučavanje povijesti i djelovanja mariborske uprave u drugoj polovici 19. stoljeća. Premda su nezamjenjivo arhivsko gradivo za proučavanje povijesti Maribora, koje se zbog činjenice da je pisano na njemačkom i njemačkom kurentu relativno malo koristi, objavljeni zapisnici do sada još nisu predstavljani u ovom obliku. *Das Ringen um Reformen: Der Wiener Hof und sein Personal im Wandel (1766–1792)* (“Borba za reformu: Bečki dvor i njegova smjena osoblja, 1766.-1792.”) naslov je 60. broja časopisa *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs*, koji objavljuje Austrijski državni arhiv u Beču. To pozamašno izdanje, temeljeno na istraživanju arhivskoga gradiva, priredili su Irene Kubiska Scharl i Michel Pözl iznijevši svoja otkrića na čak 756 stranica. Autori u jedanaest poglavlja detaljno raspravljaju o problemima djelovanja Bečkoga dvora tijekom reformi Marije Terezije i njezina sina Josipa II. Boštjan Zajšek autor je monografije *“Jugoslavija prihaja”: Kako se je odvila prevratna doba 1918/19 v Mariboru in drugje na slovenskem Štajerskem in Koroškem* (“Jugoslavija dolazi: Kako se je prevratno razdoblje 1918./19. odvijalo u Mariboru i drugdje u slovenskoj Štajerskoj i Koruškoj”), u kojoj raspravlja o društvenim događajima na slovenskom području Štajerske i Koruške u kaotičnom razdoblju od jeseni 1918. do jeseni 1919. godine. Monografija prati izložbu istoga naslova u organizaciji Regionalnoga arhiva u Mariboru, kojom je obilježena 100. obljetnica subverzivnih događaja koji su austrijskoj državi otrgnuli donji dio Štajerske i jugoistočni rub Koruške, pripojivši ih Jugoslaviji.

Dino Igrec